

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ДЕОКУПАЦІЇ КРИМУ: КЛЮЧОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

STATE POLICY OF DEOCCUPATION OF CRIMEA: KEY RESULTS AND PROSPECTS

Корнат Л.Я.,

*кандидат наук з державного управління,
асистент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»*

Корнат О.А.,

*Магістр права,
молодший юрист
Адвокатського об'єднання «Лавринович і Партнери»*

У статті розглянуто питання формування державної політики деокупації Криму. Українська влада намагається знайти механізми, що змусять Російську Федерацію звільнити Кримський півострів та повернути у склад України. Зазначено, що впродовж семи років тимчасової окупації Криму Україною напрацьовано значну законодавчу базу – на законодавчому рівні встановлено дату початку тимчасової окупації; закріплено правовий режим на тимчасово окупованих територіях, впроваджено санкції проти держави-агресора. Верховна Рада України ухвалила низку рішень щодо забезпечення прав кримськотатарського народу. Прийнято Закон України «Про корінні народи України». Після так званої анексії півострова у структурах виконавчої влади України було створено низку інституцій, до компетенції яких належить врегулювання проблем, що виникли навколо ситуації з анексованим Кримом.

Констатовано, що важливим кроком політики деокупації Криму є прийняття «Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» та «Плану заходів щодо реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Криму». Проаналізовано зміст цих документів та зроблено висновок, що зазначені нормативно-правові акти визначають та формують державну політику деокупації та реінтеграції Криму та охоплюють більшість напрямів державної політики з цього питання. Попри низку недоліків, згадані документи позитивно оцінені експертами та громадкістю.

Визначено, що одним з важливих напрямів політики деокупації є залучення міжнародної спільноти до врегулювання питання деокупації Криму. Цьому сприяє створення «Кримської платформи» – міжнародного майданчика з обговорення проблемних питань деокупації Криму, консолідації зусиль, прагнення та ресурсів міжнародної спільноти в напрямку деокупації та інтеграції анексованої території, об'єднання зусиль у цьому напрямі на міжурядовому, міжпарламентському й експертному рівнях.

Зроблено висновок, що держана політика деокупації Криму потребує чіткого законодавчого забезпечення, скоординованих дій усіх зацікавлених інституцій та органів влади в рамках єдиної стратегії та підтримки міжнародної спільноти.

Ключові слова: політика деокупації Криму, реінтеграція, тимчасова окупація території, анексія, стратегія деокупації, корінні народи, внутрішньо переміщені особи.

The article considers the formation of state policy of deoccupation of Crimea. The Ukrainian authorities try to find mechanisms that will force the Russian Federation to liberate the Crimean peninsula and return it to Ukraine. It is noted that during the seven years of temporary occupation of Crimea, Ukraine has developed a significant legal framework - at the legislative level set the date of the beginning of the temporary occupation; the legal regime in the temporarily occupied territories was established, sanctions against the aggressor state were introduced. Verkhovna Rada of Ukraine has adopted a number of decisions to ensure the rights of the Crimean Tatar people. The Law of Ukraine on Indigenous Peoples of Ukraine was adopted. After the so-called annexation of the peninsula, a number of institutions were created in the executive branch of Ukraine, which are responsible for resolving the problems that have arisen around the situation with the annexed Crimea.

It was stated that an important step in the policy of deoccupation of Crimea is the adoption of the "Strategy of deoccupation and reintegration of the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol" and the "Action Plan for the Strategy of deoccupation and reintegration of the temporarily occupied territory of Crimea". The content of these documents is analyzed and it is concluded that these regulations define and shape the state policy of deoccupation and reintegration of Crimea and cover most areas of state policy on this issue. Despite a number of shortcomings, these documents were positively assessed by experts and the public. It is determined that one of the important directions of deoccupation policy is the involvement of the international community in the settlement of the issue of deoccupation of Crimea. This is facilitated by the creation of the Crimean Platform, an international platform for discussing the deoccupation of Crimea, consolidating the efforts, aspirations and resources of the international community to deoccupy and integrate the annexed territory, and joining forces at the intergovernmental, interparliamentary and expert levels.

It is concluded that the state policy of deoccupation of Crimea needs clear legislative support, coordinated actions of all interested institutions and authorities within the framework of a single strategy and support of the international community.

Key words: policy of deoccupation of Crimea, reintegration, temporary occupation of territory, annexation, strategy of deoccupation, indigenous peoples, internally displaced persons.

Постановка проблеми. Збройна агресія Росії проти України, розпочата у 2014 році, призвела до тимчасової окупації Російською Федерацією невіддільної частини території України – Автономної Республіки Крим (далі – АРК). Агресором виступила держава, яка була гарантом територіальної цілісності України відповідно до «Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї» від 05.12.1994. Інші країни-гаранти не вжили дієвих заходів для захисту територіальної цілісності України. У відповідь парламент України заявив, що «Український народ ніколи не визнає анексію невід'ємної частини своєї території», не припинить боротьбу за звільнення Криму, якою б важкою і тривалою вона не була [4]. Через тимчасову окупацію Кримського півострова Росією Україна має обмежені можливості впливу на ситуацію в Криму. Впродовж так званої анексії АРК українська влада намагається знайти механізми, що змусять РФ звільнити Кримський півострів та повернути у склад України, відновивши територіальну цілісність держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці вітчизняних учених, які висвітлюють питання державної політики деокупації, її нормативно-правового забезпечення, питання реінтеграції незаконно анексованої території Кримського півострова тощо. Це дослідження Н. Беліцер, Ю. Тищенко, В. Трощинського, В. Горбуліна, О. Власюка, В. Власюка, Є. Лібанової, О. Литвиненка, Т. Березовця, Ю. Мателешка та інших. У публікаціях згаданих авторів сформовано методологічну основу дослідження проблем, пов'язаних з політикою деокупації та незаконної анексії Криму. Під час підготовки публікації використано аналітичні матеріали Українського незалежного центру політичних досліджень (УНЦПД).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових статей, які аналізують проблеми, пов'язані з окупацією та анексією АРК, залишаються недостатньо дослідженими питання державної політики деокупації Криму, її нормативно-правового забезпечення, захисту прав й свобод громадян, прав власності, а також перспектив щодо її реалізації з подальшою реінтеграцією Криму в Українську державу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою запропонованої публікації є отримання чітких системних уявлень щодо державної політики деокупації Криму, спрямованої на звільнення та подальшу реінтеграцію території незаконно анексованої Автономної Республіки Крим, аналіз основних досягнень та проблем державної політики деокупації та деінтеграції.

Для досягнення мети дослідження необхідно розв'язати низку завдань, а саме: з'ясувати особливості формування державної політики деокупації Криму; визначити механізми її реалізації; наявність державних та недержавних інститутів, завданням яких є реалізація політики деокупації; особливості нормативно-правової бази з цього питання; дослідити ключові проблеми.

Виклад основного матеріалу. Окупація та анексія Кримського півострова стали політичним та управлінським випробуванням для України. Неготовність України до вторгнення РФ та безсилля управлінського апарату мали незворотні наслідки для української політики щодо Криму. Реакція України на окупацію була запізнілою, неадекватною до тогочасних викликів, часто виглядала безпорадною [2]. На початку окупації зусилля держави спрямовувалися переважно на формування позиції світової спільноти щодо невизнання анексії Криму Росією, використовуючи платформи міжнародних організацій, а також лобіювання міжнародних санкцій проти РФ.

На цей час стан справ суттєво відрізняється. Прийнято низку законів та підзаконних актів, створено відповідні структури та посади в органах виконавчої влади України, які втілюють державну політику щодо Криму. Найперше на законодавчому рівні встановлено дату початку тимчасової окупації. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення дати початку тимчасової окупації» датою початку тимчасової окупації визначено 20 лютого 2014 року [5].

Закріплено правовий режим на тимчасово окупованих територіях. 15.04.2014 ВРУ прийняла Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». На Російську Федерацію, як державу, що здійснює окупацію, покладено «відповідальність за порушення визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина ... відповідно до норм і принципів міжнародного права» та визначений перелік заходів, який можна окреслити як політика деокупації (проте термін «деокупація» не використовується) [6].

ВРУ ухвалила низку рішень щодо забезпечення прав кримськотатарського народу, а саме 20.03.2014 ухвалено Заяву ВРУ щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави. Отже, Україна «гарантує збереження та розвиток етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності кримськотатарського народу як корінного народу України»; «захист і реалізацію невід'ємного права на самовизначення кримськотатарського народу у складі суверенної і незалежної України». У вищезгаданому документі парламент заявив про свою підтримку Декларації ООН

про права корінних народів і доручив Кабінетові Міністрів України терміново подати проекти законів України та нормативно-правових актів України, які визначають та закріплюють статус кримськотатарського народу як корінного народу України [8]. Також ВРУ 12.11.2015 прийняла Постанову «Про визнання геноциду кримськотатарського народу». Депортацію 1944 року визнано геноцидом, окупацію Кримського півострова і репресії проти кримськотатарського народу – етноцидом, а 18 травня визнано Днем пам'яті жертв геноциду кримськотатарського народу. Під тиском громадськості у 2016 році було прийнято Постанову ВРУ «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, Міжпарламентського союзу, світових лідерів та всіх членів міжнародного співтовариства щодо засудження порушень прав і свобод кримськотатарського народу в частині заборони окупаційною владою РФ на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя Меджлісукримськотатарського народу та визнання його екстремістською організацією».

Одне з найважливіших питань, що потребувало негайного реагування з боку української влади, – проблема врегулювання статусу і надання допомоги особам, які були змушені під тиском окупації виїхати з окупованих територій. Відповідно, КМУ прийняв Постанову від 1.10.2014 № 509 «Про облік осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції», та 20.10.2014 було прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Через рік ВРУ внесла суттєві зміни до зазначеного закону (ЗУ від 25.12.2015 № 921-VIII), вдосконаливши алгоритм роботи з внутрішньо переміщеними особами. На виконання закону створено Єдину інформаційну базу даних про внутрішньо переміщених осіб (станом на 02.11.2020, за даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, взято на облік 1 458 161 переселенців з тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та АРК).

У контексті деокупації Криму українською владою запроваджено санкції як спосіб протидії окупації АРК. 14.10.2014 ВРУ прийняла Закон № 1644-VII «Про санкції», яким формалізувала інститут «спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів». Підставою для їх запровадження є дії, «які створюють реальні та/або потенційні загрози національним інтересам, національній безпеці, суверенітету і територіальній цілісності України, сприяють терористичній діяльності та/або порушують права і свободи людини і громадянина, інтереси су-

спільства та держави, призводять до окупації території» [14]. Ці заходи, за оцінками фахівців, причинили мільярдні збитки. Росія так і не зуміла здійснити системну перебудову економіки Криму.

Один з напрямів політики деокупації – залучення міжнародної спільноти до врегулювання питання деокупації АРК. 27.02.2015 ухвалено Постанову ВРУ «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ про порушення прав і свобод людини в Автономній Республіці Крим». У документі констатуються випадки незаконних арештів, зникнень, тортур, переслідувань за національною ознакою (передусім кримських татар та українців), порушення свободи висловлення поглядів та ЗМІ, прав на освіту, свободу совісті та віросповідання, прав приватної власності та на ведення підприємницької діяльності [9].

Україна з початку окупації Криму Росією досягла значимих результатів у консолідації міжнародної спільноти в питанні протидії окупації Криму. Міжнародні організації, що займаються питаннями безпеки, зокрема ООН, ЮНЕСКО, НАТО, РЄ, ЄС, ухвалили низку рішень щодо підтримки територіальної цілісності України, засудження окупації Криму і невизнання спроби його анексії. В ООН сформована коаліція держав на підтримку України. Свідченням цього є резолюції Генеральної Асамблеї ООН щодо засудження мілітаризації та порушень прав людини в анексованому Криму. Низка держав ЄС, а також США, Канада, Австралія та інші запровадили персональні і секторальні санкції до РФ, що ускладнює дії окупаційного режиму в Криму. Ведеться активна робота в міжнародних судових інстанціях. З певних питань уже прийняті рішення на користь України.

Необхідно відмітити, що політика деокупації Криму змінилася під впливом (тиском) різноманітних громадських ініціатив. Транспортна блокада Криму, розпочата у вересні 2014 року громадськими активістами, спричинила проблему з енергопостачанням півострова. Як наслідок – прийнято Постанову КМУ №1035 від 16.12.2015 «Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території на іншу територію України та/або з іншої території України на тимчасово окуповану територію» [11]. У 2014–2015 роках влада по суті сприяла діям кримськотатарських та українських організацій в енергетичній та торговельній блокаді Кримського півострова, розпочавши також блокаду водопостачання на окуповані території. Така ситуація негативно впливає на економіку Кримського півострова, емоційний стан людей.

Кроком до формування державної політики щодо анексованого Криму стало Розпорядження КМУ № 218-р «Про затвердження плану заходів,

спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя». Проте у документі не були чітко сформовані завдання та не визначено відповідальних виконавців. Тому більшість заходів, визначених розпорядженням, не були виконані, а частина – виконані лише частково або із суттєвим запізненням [7].

Після так званої анексії півострова в межах політики деокупації у складі органів виконавчої влади України було створено структури, діяльність яких полягає у вирішенні проблемних ситуацій, що пов'язані з незаконною анексією Криму. Загалом починаючи з 2014 року на підконтрольній території України було відновлено діяльність деяких органів державної влади АР Крим. Зокрема, Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим (відповідно до Указу Президента України №758/2019 від 17.10.2019 року), що тимчасово розміщується в м. Київ та м. Херсон. Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій у Донецькій і Луганській областях та тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, є Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. В серпні 2014 року у складі Адміністрації Президента України було утворено інституцію Уповноваженого Президента України у справах кримськотатарського народу. Відповідно до функцій Уповноважений забезпечував здійснення Президентом України повноважень щодо забезпечення додержання конституційних прав кримськотатарського народу як корінного народу України [15]. У травні 2014 року відновлено у м. Херсон діяльність Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим в умовах тимчасової окупації території.

У ВРУ VIII скликання функціонувало міжфракційне депутатське об'єднання «Крим», діяльність якого була скерована на організацію політичних заходів у Верховній Раді України. У ВРУ IX скликання діє Комітет ВРУ з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин та міжфракційне депутатське об'єднання «Кримська платформа».

Президентські вибори в Україні у 2019 року і зміна керівництва країни вплинули на зміст деокупаційної політики. Президентом В. Зеленським було заявлено про ряд ініціатив з деокупації та реінтеграції АРК. Йдеться про впровадження стратегії деокупації Криму, концепції перехідного, створення переговорного майданчику міжнарод-

ного формату задля консолідації зусиль щодо повернення Криму під юрисдикцію України.

З ініціативи Президента України прийнято 1.07.2021 Закон України Про корінні народи України (далі – Закон). Таким чином держава врегулювала правовий статус корінних народів в Україні, а також закріпила гарантії прав та свобод корінних народів. Закон передбачає нові підходи до відносин між державою і корінним народом, що ґрунтуються на гарантіях участі корінного народу через представницькі органи у процесах прийняття політичних рішень з питань, що безпосередньо його стосуються [10].

Сьогоднішня ситуація щодо деокупації та реінтеграції Криму потребує від держави Україна чітких дій. Під час дебатів на 75-й сесії Генеральної асамблеї ООН 23 вересня 2020 року українська делегація, щоб об'єднати зусилля для деокупації Криму, представила концепцію «Кримської платформи» та запропонувала міжнародній спільноті приєднатися до цієї ініціативи. Заснування «Кримської платформи» підтримав і Європарламент, який закликав держави – члени ЄС надати цій ініціативі необхідну підтримку.

Указом Президента України «Про окремі заходи, спрямовані на деокупацію та реінтеграцію тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» № 78/2021 від 26.02.2021 передбачено запуск «Кримської платформи», поставлено задачу підготувати проект Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Уряду доручено організацію та запуск «Кримської платформи» [12].

Наступний крок – Указом Президента від № 117/2021 від 11.03.2021 затверджено Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя (далі – Стратегія), яка повинна бути дорожньою картою деокупації та реінтеграції окупованого Росією Криму. Стратегія є комплексним рамковим документом, який формує державну політику з цього питання та охоплює більшість напрямів державної політики деокупації та реінтеграції Криму: захист прав та свобод людини; захист прав фізичних та юридичних осіб, порушених внаслідок окупації; економічна політика; соціальна та гуманітарна політика; екологічна політика; зміцнення міжнаціональної єдності; міжнародне співробітництво; оборонна та безпекова політика тощо.

Відповідно до Стратегії цілями державної політики щодо забезпечення деокупації тимчасово окупованої території та її безпечної реінтеграції є відновлення територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону та забезпечення національної єдності держави Україна.

Очікуваними результатами реалізації Стратегії є відновлення територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаного державного кордону, забезпечення державного суверенітету України; повна реінтеграція тимчасово окупованої території; відбудова та розвиток економіки; відновлення та забезпечення прав представників кримськотатарського народу та інших корінних народів, національних меншин; сталий розвиток територій, які стали об'єктом збройної агресії Російської Федерації проти України, тощо [13].

На виконання Стратегії КМУ затвердив План заходів щодо реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Криму (далі – План заходів). Документ передбачає реалізацію 158 заходів, згрупованих у 10 розділах.

Відповідно до затвердженого Плану заходів держава буде моніторити та систематизувати дані про громадян України, яких Росія незаконно позбавила волі з політичних та релігійних мотивів. Окремо документуватимуть дії Росії, що порушуватимуть права, свободи та інтереси фізичних та юридичних осіб для Міжнародного кримінального суду в Гаазі. Серед заходів інформаційної політики передбачено системний моніторинг інформаційного поля з метою виявлення випадків дезінформації міжнародної спільноти про стан справ на тимчасово окупованій території. Передбачено до кінця 2022 року в центральних органах виконавчої влади України створення кадрового резерву, що почне діяти у відновлених після деокупації державних органах Криму. Документом також передбачено заходи, спрямовані на розвиток взаємин України зі своїми громадянами на окупованій території.

Значну частину заходів державні органи будуть проводити, доки Росія не покине Крим, що, на думку окремих експертів, не сприятиме їх реалізації, оскільки не визначено чітких часових меж, не встановлені проміжні дати. Така постановка питання не дозволить оцінити ефективність та стан виконання заходів. Також виконання завдань Плану заходів вимагає створення додаткових інституцій в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, прийняття низки законів та підзаконних актів. Попри недоліки, експертне середовище та громадськість також позитивно оцінили прийняття Плану заходів.

Щодо «Кримської платформи» (далі – Платформа) – це новий формат міжнародної взаємодії, ініційований Україною з метою «підвищення ефективності міжнародного реагування на окупацію Криму, відповіді зростаючим безпековим викликам, посилення міжнародного тиску на Росію, запобігання подальшим порушенням прав людини та захисту жертв окупаційного режиму, а також досягнення головної мети – деокупації Криму та повернення його Україні» [3]. Діяль-

ність Платформи здійснюється паралельно на рівнях глав держав та урядів, міністрів закордонних справ, парламентів та міжпарламентських асамблей, громадянського суспільства та експертного середовища. Серед основних напрямів роботи цієї інституції є: невизнання будь-якої зміни міжнародно-правового статусу Криму міжнародною спільнотою; запровадження ефективних санкцій щодо держави-агресора; визнання міжнародного гуманітарного права і захист прав людини; подолання негативних екологічних та економічних наслідків окупації тощо. На цих пріоритетних напрямках зосереджено довгострокову діяльність Кримської платформи з метою деокупації та реінтеграції Криму до України та Європи.

Кримська платформа отримала широку підтримку як всередині держави, так і на міжнародній арені. Група підтримки «Кримської платформи» створена в Парламентській асамблеї НАТО. Групи підтримки Кримської платформи утворені також в Сеймасі Литовської Республіки та Сеймі Латвійської Республіки відповідно 11 та 15 травня 2021 року.

Установчий саміт Платформи відбувся 23 серпня 2021 року в Києві. В заході взяли участь урядові делегації 45 країн: США, всіх членів ЄС, Грузії, Молдови, Туреччини, Північної Македонії, Австралії, Нової Зеландії, Японії, Канади, Ісландії. Серед учасників – 9 президентів, 4 прем'єр-міністри, 14 голів МЗС, а також дипломатичні представники та політики.

Таким чином, у саміті взяли участь всі країни ЄС і НАТО, країни G7 в повному складі та країни Нормандського формату за винятком РФ. Результатом саміту стала ухвалена всіма учасниками декларація «Кримської платформи», що окреслила основні параметри міжнародної політики щодо Криму. Зокрема, невизнання незаконної анексії Криму Росією, зобов'язання розглянути додаткові обмежувальні санкції в разі подальшої агресії з боку РФ та об'єднання зусиль країн-учасниць для зміцнення стабільності в Чорноморському регіоні. Ініційована Кримська платформа вперше за багато років вивела питання Криму на найвищий міжнародний рівень та є новим інструментом формування регіональної і глобальної безпеки, що відповідає цілям Стратегії зовнішньополітичної діяльності України [1].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. На основі аналізу чинного законодавства, аналітичних матеріалів та наукових досліджень можна зробити висновок, що впродовж так званої анексії Криму українська влада намагається знайти механізми, що змусять РФ звільнити Кримський півострів та повернути у склад України. Сьогодні політика деокупації ґрунтується на поєднанні політичних та дипломатичних заходів з деокупації, що передбачають інтеграційні

заходи та задоволення прав осіб з числа внутрішньо переміщених осіб. Ці заходи є частиною довготривалої стратегії з деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АРК. Це, зокрема, створення відповідної нормативно-правової бази; забезпечення міжнародно-правового визнання Росії державою-агресором з боку міжнародних організацій та інших держав; притягнення РФ до відповідальності згідно зі міжнародним законодавством; створення механізмів моніторингу ситуації з правами людини в окупованому Криму; забезпечення прав та інтересів громадян України, які перебувають у місцях позбавлення волі на окупованій території АР Крим; вирішення проблем, пов'язаних з особливим порядком в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї; спрощення порядку реєстрації актів цивільного стану, зокрема завдяки використанню додатку «Дія»; забезпечення прав та збереження культурної самобутності кримськотатарського народу; створення умов в інших регіонах України для задоволення культурних потреб громадян з числа внутрішньо переміщених осіб; забезпечення компенсації збитків, завданих внаслідок збройної агресії РФ та окупації АР Крим. Також українська влада вживає низку політичних кроків у сфері освіти, гуманітарної та соціокультурної політики, докладає дипломатичних зусиль для звільнення Криму, задоволення прав громадян України, які проживають у Криму. Ці політичні кроки здійснюються у сфері надання адміністративних послуг, у культурній політиці, у сфері захисту прав людини, в освіті та інформаційній політиці.

Сформовано консолідовану позицію міжнародних структур стосовно засудження окупації та анексії Криму. Позиція міжнародної спільноти щодо необхідності звільнення Криму від російської окупації залишається незмінною, західні країни також застосували низку обмежувальних заходів до фізичних та юридичних осіб країни-окупанта. Проте сьогодні не існує повноцінного майданчика для перемовин щодо подальшого статусу окупованого Криму. Як новий формат консолідації позиції міжнародного співтовариства використовується «Кримська платформа».

Водночас перспективи повернення півострова поки що не набули скільки-небудь реальних обрисів. Росія категорично відмовляється вести будь-які

переговори із цього приводу. Необхідно констатувати, що на сьогоднішній день найбільш дієвим механізмом впливу на РФ у питанні Криму є санкції.

Політика деокупації повинна містити зрозумілий алгоритм заходів, результатом якого буде звільнення та реінтеграція українського Криму. Необхідне узгодження положень нормативно-правових актів з питання деокупації – положення чинного законодавства України, Стратегії деокупації та Плану заходів не повинні суперечити одне одному, бути взаємодоповнюваними, не породжувати великої кількості нових законів та нормативно-правових актів, містити спільні підходи та бачення та відповідати стандартам міжнародного права. Слід додатково розробити та ухвалити законодавство, в тому числі й з перехідної юстиції, стосовно амністії, допомоги політичним в'язням. Потребують додаткового опрацювання й ініціативи стосовно захисту прав корінного народу Криму – кримських татар, перегляд статусу територіальної автономії Криму як такої, що її джерелом є право кримськотатарського народу на самовизначення у складі України. Законодавство щодо корінних народів потребує конкретних програм реалізації з належним фінансовим забезпеченням. Необхідний диференційований підхід до підтримки внутрішньо переміщених осіб в частині спеціальних заходів підтримки корінних татар як корінного народу – забезпечення можливості збереження культури і самобутності кримських татар. Багато невирішених проблем у галузі надання адміністративних послуг, медичного обслуговування та освіти залишаються актуальними для внутрішньо переміщених осіб з Криму та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території.

Інформаційна політика щодо деокупації Криму має спрямовуватися на молоде покоління з використанням інтернет платформ та соціальних мереж. На цей час експерти констатують недостатню присутність кримської тематики в українському інформаційному просторі у порівнянні з інформацією про тимчасово окуповані території Донецької та Луганської областей.

Успішність політики деокупації Криму залежить від злагоджених дій держави, органів виконавчої влади на місцях та місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства за підтримки світової спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кулеба Д. Кримська платформа – це новий інструмент, який формує архітектуру регіональної і глобальної безпеки / Офіційна сторінка Міністерства закордонних справ України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-krimska-platforma-ce-novij-instrument-yakij-formuye-arhitekturu-regionalnoyi-i-globalnoyi-bezpeki>.
2. Крим після анексії. Державна політика, виклики, рішення та дії. Біла книга / Тищенко Ю., Каздобіна Ю., Гучакова Т., Смірнов О., Горобчишина С., Дуда А.; За заг. ред. Ю. Тищенко. Київ : ТОВ «Агентство» Україна», 2016. 148 с.
3. Кримська платформа. Офіційна сторінка. URL: <https://crimea-platform.org/about>
4. Про боротьбу за звільнення України. Декларація № 1139-VII від 20.03.2014 База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1139-18>

5. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення дати початку тимчасової окупації. Закон України № 685-VIII від 15.09.2015. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685-19#Text>.
6. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України № 1207-VII від 15.04.2014. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.
7. Про затвердження плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 218-2018р. від 28.03.2018. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/218-2018-p#Text>.
8. Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави. Постанова Верховної Ради України № 1440-VII від 20.03.2014. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1140-18#Text>.
9. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ про порушення прав і свобод людини у Автономній Республіці Крим. Постанова Верховної ради України № 1706-IX від 23.08.2021. База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-20#Text>.
10. Про корінні народи України. Закон від 01.07.2021 № 1616-IX. База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>.
11. Про обмеження поставок окремих товарів (робіт, послуг) з тимчасово окупованої території на іншу територію України та/або з іншої території України на тимчасово окуповану територію. Постанова Кабінету Міністрів України. База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1035-2015-%D0%BF#Text>.
12. Про окремі заходи, спрямовані на деокупацію та реінтеграцію тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Указ Президента України № 78/2021 від 28.02.2021. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78/2021#Text>.
13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Указ Президента України № 117/2021 від 24.03.2021. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/2021#Text>.
14. Про санкції. Закон України № 1644- VII від 14.07 2021. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1644-18>.
15. Про Уповноваженого Президента України у справах кримськотатарського народу. Указ Президента України № 658/2014 від 20.08.2014. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656/2014#Text>.